

۱۵۷۸ مجتبع آموزش عالی مشهد مقدس

سرشناسه:	همایش بین المللی امام علی ابن موسی الرضا <small>علیه السلام</small> و نهضت علمی تمدنی جهان اسلام (۱۳۹۷) مشهد
عنوان و نام پدیدآور:	مجموعه مقالات برتر همایش بین المللی «امام علی ابن موسی الرضا <small>علیه السلام</small> و نهضت علمی تمدنی جهان اسلام» / جمعی از نویسندگان.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small> ، ۱۴۴۰ ق. = ۱۳۹۷.
مرجع تولید:	مجتبع آموزش عالی مشهد مقدس
مشخصات ظاهری:	۷۵۲ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۶۱۰-۶
وضعیت فهرست نویسی:	فیبیا
موضوع:	علی بن موسی <small>علیه السلام</small> ، امام هشتم، ۶۱۵۳ - ۲۰۳ ق. -- کنگره ها
موضوع:	Ali ibn Musa, Imam VIII -- Congresses
موضوع:	تمدن اسلامی -- کنگره ها؛ Islamic civilization -- Congresses
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small> العالمية، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small>
شناسه افزوده:	Almustafa International University / Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	الف ۱۳۹۷ / ه ۸ / ۳۵ / ۴۷ BP
رده بندی دیویی:	۲۹۷ / ۹۷۵
شماره کتابشناسی ملی:	۵۵۷۳۷۶۴

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

مجموعه مقالات برتر همایش بین المللی امام علی ابن موسی الرضا علیه السلام و نهضت علمی تمدنی جهان اسلام
مؤلفان: جمعی از نویسندگان
چاپ اول: ۱۳۹۷ ش / ۱۴۴۰ ق
ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله
● چاپ: نارجستان ● قیمت: ۸۰۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰ نسخه

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۲۵۳۷۸۳۹۳۰۵
◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه، تلفن: ۲۵۰۳۲۱۳۱۰۶

<http://buy-pub.miu.ac.ir> @pub_almostafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریکنندی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: محمد باقر شکری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی

مجموعه مقالات برتر همایش بین المللی

امام علی ابن موسی الرضا علیه السلام
و نهضت علمی تمدنی جهان اسلام

جمعی از نویسندگان

مجتمع آموزش عالی
مشهد مقدس

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

مجموعه مقالات برتر همایش بین‌المللی

«امام علی ابن موسی الرضا علیه السلام و نهضت علمی، تمدنی جهان اسلام»

جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله العالمیه - مشهد مقدس

بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی

اسفند ۱۳۹۷

بسم الله الرحمن الرحيم

پیام دبیر علمی همایش

فارغ از مباحث دامنه‌دار درباره چيستی تمدن و تفاوت آن با فرهنگ و مفاهیم همگن و اینکه آیا تمدن مقید به قید خاصی می‌گردد یا نه، تردیدی وجود ندارد که تمدن بر حسب معنای آرمانی آن، امری مطلوب است. مراد از معنای آرمانی تمدن سیطره نوعی حیات عقلانی، اخلاق‌محور، عدالت‌پیشه و بهره‌مند از علم و دانش و صنعت است. می‌توان گفت چنین حیاتی لزوماً در سایه تعالیم دینی و ضمن تخلق به اخلاق الهی و انتقال از خشونت و همجیت و جهل، به حالت ظرافت و انس و معرفت فراهم می‌گردد؛ روشن است چنین پدیده‌ای نمی‌تواند یک امر خلق الساعه باشد، بلکه حقیقتی تدریجی الحصول است که با فراهم آمدن مقدمات و آماده‌شدن بسترها در طول سالیان متمادی شکل می‌گیرد و در نهایت به عنوان یک تمدن جدید رخ می‌نماید.

از جمله مؤلفه‌های تأثیرگذار در پیدایش تمدن، ظهور شخصیت‌هایی است که درخشش وجود آنها مرزهای جغرافیایی و عصری را درمی‌نوردد و رفتار و گفتار آنها سبب تغییرات بنیادین در افکار، فرهنگ و نوع زندگی انسانها می‌گردد. بدون تردید وجود گرامی پیامبر اسلام ﷺ مصداق بارز و اتمّ چنین انسانی است که گفتار و رفتار ایشان پدیدآور جنبشی علمی و فرهنگی است که امروزه به نام تمدن اسلامی شناخته می‌شود. این تمدن، حاصل تعلیمات آسمانی پیامبر اسلام ﷺ است که در طول حیات پربرکتشان آنها را برای مردم بیان نمودند و سپس برای رسیدن انسان به ذروه کمال، مردم را به پیروی از دو گوهر گرانبهای قرآن و عترت سفارش کرد؛ اگرچه هیچ یک از این دو، آن گونه که باید مورد توجه قرار نگرفت و از همین روی با گذشت صدها سال از آن زمان، هنوز بشر با بی‌عدالتی و نابسامانی‌های فراوان دست‌وپنجه نرم می‌کند. با این حال، هر اندازه که بشر توانست از این دو گوهر گرانبها بهره‌برد، به همان نسبت به کمال رسید.

امروزه این میراث غنی که در صورت قرآن و سیره اهل البیت علیهم السلام به دست ما رسیده، اقیانوس بیکرانی است که تا ابد جانهای تشنه حقیقت را سیراب می‌نماید و مخزن حقایقی است که بدایع و شگفتی‌ها آن تمام ناشدنی است.

پس از پایه‌ریزی تمدن اسلامی توسط پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله هر یک از حضرات معصومین علیهم السلام نقشی بی‌بدیل در استحکام و توسعه این حرکت داشته‌اند، لکن در این میان، سیره عالم آل محمد حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام، با توجه به ویژگی‌های دوران امامت ایشان، مانند فضای باز سیاسی حاصل از نزاع قومی بنی‌العباس بر سر خلافت، هجرت از مدینه به مرو، بهره‌گیری از آزادی عمل در قالب ولایتعهدی پیشنهادی مأمون، گفتگوها و مناظرات آن امام با پیروان ادیان دیگر، نقطه عطفی در تاریخ تمدن و نهضت علمی است.

بدون تردید هجرت حضرت از مدینه به خراسان که با طراحی خلیفه عباسی رقم خورد با مدیریت حضرت رضا علیه السلام آغاز مرحله‌ای جدید از تحول علمی، فرهنگی و تمدنی در جهان اسلام شد. این هجرت تفکر اسلام ناب را به مناطقی فراتر از تنگناهای حکومت‌های اموی-عباسی توسعه داد.

مباحث علمی، مناظرات و مباحثات حضرت با طرفداران ادیان و مذاهب که در ضمن این هجرت شکل گرفت زمینه‌ساز توسعه و بسط تمدنی بود که می‌تواند دیگر تمدنها را در خود هضم نماید.

تأثیر این هجرت که در زمان حیات حضرت به مثابه ایجاد موجی در رشد و توسعه تمدن نوپای اسلامی بود پس از شهادت حضرت همچنان باقی ماند و آثار شگرف آن همواره پس از شهادت ایشان ادامه یافت. سخنان، مباحثات، مناظرات و رفتار حضرت رضا علیه السلام میراث گرانبهایی برای آینده اسلام گردید و افزون بر این، بارگاه ملکوتی امام در خراسان سرچشمه‌ای شد برای گسترش علم و ادب و معنویت.

مضجع شریف امام علیه السلام از ابعاد مختلف در بسط علم و فرهنگ و تمدن نقش ایفا نموده است و الهام‌بخش هنرمندان و اهل ذوق بوده و تا به امروز میراث عظیمی از ادب و فرهنگ را پی‌افکنده است. از سوی دیگر، اجلال نزول این نفس شریف در خراسان و در

نتیجه تقدیر الهی بر وجود مرقد مطهر امام در این قسمت از پهنه عالم، همواره الهامبخش آزادی خواهان و عدالت طلبانی بوده است که با اقتدا به سیره آن امام همام، جان را در طبق اخلاص نهادند و برای اعتلای پرچم حق و عدالت مجاهدت نمودند؛ گزاف نیست اگر شکل گیری انقلاب اسلامی در ایران و تمدن نوین اسلامی مورد اشاره در کلام رهبری را از پیامدهای با واسطه آن نهضت بشماریم که به توفیق الهی در نهایت، حیاتی طیبه برای اکثریت انسانها را رقم خواهد زد.

واکاوی ابعاد و دستاوردهای این میراث عظیم مستلزم تحقیقات، نشستها و همایش هایی است که بر عهده نهادهای علمی، دینی است. طراحی همایش بین المللی «امام علی بن موسی الرضا علیه السلام و نهضت علمی، تمدنی جهان اسلام» توسط معاونت پژوهش جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه مشهد مقدس گامی بود در راستای معرفی این میراث نهان که با مشارکت بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی و با حمایت مراکز و نهادهای علمی، فرهنگی طراحی و اجرا شد. امید است از سر لطف، مورد عنایت حضرت ثامن الائمه امام علی بن موسی الرضا علیه السلام قرار گیرد.

در پایان بر خود لازم می دانم از مسئولین محترم هردو نهاد، به ویژه ریاست محترم بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، ریاست محترم مجتمع آموزش عالی مشهد مقدس، معاونت محترم پژوهش جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه، اعضای محترم کمیته علمی و کمیته اجرایی و همه اساتید و همکارانی که در برگزاری این همایش سهم بودند تقدیر و تشکر نمایم؛ الحمد لله رب العالمین.

جواد رقوی

دبیر علمی همایش و معاون پژوهشی جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه مشهد مقدس

فهرست مطالب

جایگاه روایات امام رضا (ع) در معناشناسی مفردات قرآن کریم.....	۱۱
خرافه‌ستیزی در سیره امام علی ابن موسی الرضا (ع).....	۳۷
تحلیلی بر جایگاه امام رضا (ع) در مشروعیت‌سازی ایلخانان و تیموریان.....	۶۵
گونه‌شناسی مناظرات امام رضا (ع).....	۸۵
بررسی شیوه‌های بیان احکام شرعی از منظر امام رضا (ع).....	۱۱۱
امام رضا (ع) و تولید، شکوفایی و گسترش علوم.....	۱۳۱
گونه‌شناسی روایات تفسیری امام رضا (ع) در تفسیر البرهان.....	۱۵۵
بررسی عنصر رنگ در کاشی‌های اصیل دوره قاجار، برجای‌مانده در صحن آزادی حرم رضوی.....	۱۷۷
واکاوی توانایی‌های فرایندی یک مدیر در تمدن رضوی.....	۲۲۳
بررسی نقش و عملکرد حضرت رضا (ع) در رشد و گسترش فقه اسلامی.....	۲۴۱
مقابله با جنگ نرم در سیره سیاسی امام رضا (ع).....	۲۷۵
معیارهای رفتاری انسان اقتصادی از منظر قرآن و آموزه‌های رضوی.....	۲۹۱
مدیریت خشم مبتنی بر سیره رضوی.....	۳۲۷
شیوه‌های مقابله امام رضا (ع) با انحرافات عقیدتی.....	۳۵۳
جایگاه عقلانیت در سیره رضوی.....	۳۷۹
بازتاب مظاهر فرهنگ و تمدن ایرانی در کتاب «عیون اخبار الرضا (ع)».....	۳۹۹
تلاقی اسلام و مدنیت در خراسان بزرگ با حضور امام رضا (ع).....	۴۲۹

- مؤلفه‌های فرهنگ و حقوق شهروندی با تأکید بر آموزه‌های تربیتی امام رضا (ع)..... ۴۶۱
- روش امام رضا (ع) در تفسیر و تبیین آیات قرآن..... ۴۹۱
- برآیند شیوه‌گفت‌و‌مان امام رضا (ع) در توسعه علم و تمدن اسلامی در ایران..... ۵۱۱
- تبیین شاخصه‌های مناظرات عالم آل محمد (ص) با علمای سایر ادیان..... ۵۲۵
- واکاوی روش‌شناسی تفسیری امام رضا (ع)..... ۵۴۱
- بررسی نقش امام رضا (ع) در گسترش تمدن اسلامی..... ۵۶۱
- نقش امام رضا (ع) در تحکیم فرهنگ تمدنی وحدت میان مسلمانان..... ۵۸۵
- شیوه‌های تبلیغ مؤثر در مناظرات امام رضا (ع)..... ۶۰۵
- ویژگی‌های حاکم اسلامی در کلام امام رضا (ع)..... ۶۲۹
- بررسی مضامین نگاره‌های امام رضا (ع) در کتاب فالنامه طهماسبی..... ۶۸۵
- نقش امام رضا (ع) در گسترش و تعمیق گفت‌و‌مان شیعی و پاسخ به شبهات..... ۶۹۹
- فلسفه مجازات از نظر امام رضا (ع)..... ۷۳۱